

JÄTTILÄISET
KURIIN!

JÄTTILÄISET JÄRJESTYKSEEN JA HYÖDYKSI

KOKEMUKSIA JA VINKKEJÄ HAITALLISTEN VIERASLAJIEN
TORJUNNASTA JA HYÖTYKÄYTÖSTÄ

SAVONLINNAN SEUDUN
KOLOMONEN RY

3

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

RANTASALMI
pieni kylä - suuri sydän

Sulkava

Enonkoski
Rikasta Salmaan saaristolämää

JÄTTILÄISET JÄRJESTYKSEEN JA HYÖDYKSI

Kokemuksia ja vinkkejä haitallisten vieraslajien torjunnasta ja hyötykäytöstä

Savonlinnan Seudun Kolomonen ry

Mirja Nylander

24.10.2022

Sisällys

JOHDANTO	4
TORJUNTAVINKKEJÄ JA -KOKEMUKSIA LAJEITTAIN	5
JÄTTIPALSAMI.....	5
KOMEALUPIINI	8
OHJE KOMEALUPIINILLA VÄRJÄYKSEEN	10
JÄTTIPUTKET.....	11
KURTTURUUSU.....	13
JAPANINTATAR.....	14
LISÄÄ TALKOILIJOIDEN KERTOMUKSIA JA KOKEMUKSIA	15
JÄTTILÄISTEN TORJUNTA ON PITKÄJÄNTEISTÄ TYÖTÄ JA KÄY HYÖTYLIKUNNASTA	15
TALKOOT HÖYSTETTYNÄ KASSILLISELLA MAATUNUTTA HEVOSEN LANTAA.....	17
NUORET MUKAAN JÄTTILÄISTEN TORJUNTAAN JA TALKOOPERINNETTÄ JATKAMAAN	19
LAMPAAT JÄTTILÄISTEN KIMPUSSA ELI TALKOILEMASSA PERINNEMAISEMAA KUNTOON ...	21
LISÄÄ JÄTTILÄISTEN HYÖTYKÄYTTÖÄ – VÄRJÄYKSIÄ JA KOKEILUJA.....	23
OHJE PURKKIVÄRJÄYKSEEN	24
JÄRJESTÄISINKÖ HYVINVOINTITALKOOT.....	25
KIITOKSET	27

JOHDANTO

Kun keväällä törmäsin ensimmäistä kertaa elämässäni reilun hehtaarin suuruisen rantakoivikon valloittaneeseen jättiputkimetsikköön ja sitten kesän mittaan hehtaaritolkulla puistikoita, metsikköjä, taimikoita ja kulttuurimaisemia valloittaneeseen jättipalsamiin - mäntykankaille hiipivistä komealupiineista puhumattakaan - niin silmäni avautuivat tilanteemme vakavuudelle.

Kyse on enemmänä kuin siitä, ovatko jonkun lajin kukat kauniita. Kyse on enemmänä kuin siitä, että sitooko kasvi typpeä ilmasta maaperään. Kyse on siitä haluammeko kerätä koivikoistamme keltavahveroita tai haperoita. Kyse on siitä haluammeko poimia vadelmia tai puolukoita. Kyse on siitä haluammeko puutarhakasveillemme pölyttäjiä. Kyse on siitä haluammeko puuntaimien pääsevän kasvuvauhtiin.

Nyt on syytä pistää hanskat käteen ja tarttua toimeen. Kuluneena kasvukautena toimeen tarttuneita, yksin ja porukalla talkoilleita, olikin Itä-Savon alueella reilut 150 ja talkootunteja kertyi reilut 1300. Tämä vihkonen on koottu heidän kokemuksista ja vinkeistä ”Jättiläiset järjestykseen ja hyödyksi” -hankkeessa. Pohjana on myös vieraslajit.fi -sivuston kattava tietous haitallisista vieraslajeista. Höysteenä on vielä muutamasta opinnäytetyöstä ja selvityksestä kerättyjä vinkkejä.

Tämä vihkonen on sinulle, joka olet tehnyt tai mietit haitallisten vieraslajien torjuntaa omalta tontilta, kiinteistöltä, kaupunginosasta, kylästä eli kaupungista. Tämä on erityisesti sinulle, jos mietit kuinka näitä jättiläisiä voisi hyödyntää!

Toivottavasti vihkonen olisi iloksi ja sinnikkääseen työhön innostaja!

TORJUNTAVINKKEJÄ JA -KOKEMUKSIA LAJEITTAIN

JÄTTIPALSAMI

Himalajan vuoristoalueilta lähtöisin oleva, yksivuotinen meheväärtinen jättipalsami on levinnyt ihmisen avustuksella kulttuuri- ja metsämaisemiimme. Erittäin kilpailukykyisenä, jopa kolmimetriseksi kasvavana, se on tunkeutunut tunkioille, pellonlaitamille ja jokien varsille, valloittanut alaa vadelmilta ja tukahduttanut taimikoiden kasvua.

Jättipalsamin torjunta on hyvä aloittaa juuri kukinnan alkaessa, ennen siementen kypsymistä. Yksi yksilö voi levittää ympäristöönsä jopa 4000 siementä. Jättipalsamin siemenet säilyvät itämiskelpoisina maassa vain kahden – neljän vuoden ajan. Niinpä torjuntatyö tuottaa tulosta jo lyhyellä tähtäimellä.

Kitkentä ja niitto ovat tehokkaita keinoja laittaa jättipalsami kuriin. Jättipalsami irtoaa maasta helposti ja työhanskoiksi riittävät perinteiset kevyet puutarhahanskat. Kitkentää ja niittoa kannattaa toteuttaa pari kolme kertaa kasvukauden aikana.

Lue lisää jättipalsamista vieraslajit sivustolta: <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.39158>

Jättiläiset järjestykseen ja hyödyksi talkoissa mietittiin myös jättipalsamin hyödyntämistä. Paitsi lankojen värjäykseen kasvi soveltuu nuorena viherhakkeluksiin, jota voi ripotella vaikka keittoihin tai munakkaaseen. Jättipalsamin nuoret versot sopivatkin mainiosti ruokalautaselle.

Oheinen pikku viestinvaihto kuluneelta kesältä kertonee hyvin sen, että jättipalsamin kanssa saamme kesän aikana olla nohevana useampaan otteeseen. Mutta työn tekeminen kannattaa. Seuraavasti kertoili kesän torjunnoista eräs soolotalkoilija Enonkosken suunnilta.

Jättipalsamin kitkentä ja niitto alkoi heinäkuun puolessa välin. Hyvin nuutuivat käsissä rutistellut ja kuivamaan jätetyt jättipalsamit.

13.7.2022

Kävin tänään 3.5h niittämässä ja keräämässä palsamia, siinä katsomassamme koivikossa. Tässä muutama kuva ennen niittoa ja niiton jälkeen sekä kerätyistä palsameista ja myös kuvia niistä meidän keräämistä palsamista, silloin viime torstaina (hyvin ovat nuutuneet). Viikonloppuna käyn niittämässä alueen loppuun. Elokuun alussa olisi hyvä tehdä kitkentä niitetyltä alueelta... Palsamit olivat viikon aikana kasvaneet hirveästi ja käyneet kukkimaan, joten niitä on nyt helppo löytää...

... Alue on kyllä yli 2ha. Eilen rajasin takarajan ja sain 2/3 osaa tehtyä eli niitettyä ja kitkettyä (kitkin kaikki pois, jos niitä oli alle 30kpl yhdessä kasvupaikassa, muuten niitin). Kävin alueen läpi n. 3metrin välein ja yritin niittää/kitkeä kaikki palsamit pois. Itse teen niiton/kitkennän aina alueen ulkoreunoilta keskelle päin, näin yritän saada aluetta pienentymään seuraavia vuosia ajatellen. Näin toimimalla joutuu vaan kävelemään enemmän...

15.7.2022

Kävin tänään niittämässä alueen loppuun (aikaa meni 4h ja polttoaine riitti juuri ja juuri). Tänään oli sitten oikein kunnon kasvustoja vastassa. Laitan muutaman kuvan sinulle...

1.8.2022

Kävin tänään katsomassa niitetyn alueen. Vielä ei ole kiire talkoilla, sillä niitetyt palsamit eivät ole lähteneet vielä kasvuun kunnolla. Kitkin pois mitä eteen tuli, joita en ollut huomannut niittää tai sitten ne oli lähteneet uudestaan kasvamaan. (kitkettävää riittää). Kahden kolmen viikon sisällä olisi todennäköisesti talkoiden aika, jos niitetyt palsamit lähtee kasvuun. Tällä viikolla käyn parina päivänä kitkemässä vanhoja kasvustoja ja puolessa välin elokuuta käyn kattomassa miten tämä alue jaksaa.

Elokuun alun tarkistuskäynnillä oli jo nähtävissä kuinka vadelmat, metsäimarteet, ketunleivät ja sananjalat alkoivat saada jalansijaa jättipalsamien sijaan.

22.8.2022

Tänään kävin kattomassa sitä niitettyä palsamialuetta. Kiersin koko alueen läpi, eikä siellä hirveesti ollut kitkettävää. Mitä tuli vastaan kitkin pois (ei tarvita talkoita). Tänä vuonna niitto osui kohdilleen, sillä niitetyt palsamin rungot olivat kuivuneet pystyyn tai mädänneet... Ohessa kuvia alueelta. Samalla kävelin aluetta eteenpäin eli pellon reunaa eteenpäin: löytö on järkyttävä - sitä palsamia kasvaa sairaasti, ohessa kuvia siitäkin. Tämä olisi hyvä kohde lampaille ensi vuonna: On iso työ löytää niitä palsameita jo kahtena vuonna niitetyltä alueelta ja siten kun tämä alue vaan jatkuu eteenpäin.

Viimeisellä käynnillä elokuun lopussa todettiin niiton osuneen kohdilleen ja jättipalsamien varret olivat kuivuneet pystyyn, vain yksittäisiä jättipalsameita oli noussut sinne tänne. Mutta sitten löytyikin uusi kohde... Työt jatkuvat ensi vuonna.

KOMEALUPIINI

Reippaasti yli metrin korkeaksi kasvava ja juurinystyröiden typpibakteerien avulla ilmakehän typpeä maahan ja käyttöönsä sitova komealupiini on hivuttautumassa pihoilta ja tienvierustoilta metsiin. Pohjois-Amerikasta kotoisin oleva kasvi tuotiin alun pitäen koriste- ja rehukasviksi Eurooppaan. Kun komealupiini on rehevöittänyt maaperän, joutuvat niittykasvit ja taigametsien karuihin olosuhteisiin tottuneet kasvit väistymään – eivät pärjää komealupiinin kanssa kielot, puolukka tai mustikka, eivätkä hakkuuaukoille istutetut puiden taimet. Komealupiinin on myös havaittu vähentävän hyönteisten kokonaismäärää ja se vaikuttaa haitallisesti myös kovakuoriaisiin, perhosiin ja muurahaisiin.

Komealupiini leviää tehokkaasti siemenistä ja maaperän siemenvarastosta nousee uusia taimia pitkään – eräs soolotalkoilija kertoikin siemenpankista nousseen taimia vielä kymmenen vuoden torjunnan jälkeenkin.

Hyväksi on havaittu katkaista kukinnot ennen siementen kypsymistä – maljakoihin kyllä riittää kukintoja kerättäväksi. Säännöllinen, kolme kertaa tehty niitto näivettää kasvia pikkuhiljaa. Ensimmäinen niitto kannattaa ajoittaa alkukesään, komealupiinin parhaaseen kukinta-aikaan ja korjata niittojäte vaikka kompostiin.

Useampi talkoilija on kertonut, että kaikista varmimmin komealupiinin saa järjestykseen ainoastaan kaivamalla kasvi maasta juurakoineen. Kaivua voi tehdä koko kasvukauden ajan. Tällöin pitää muistaa, että juurakot eivät kotikompostissa maadu. Juurakot ovat polttojätettä.

Suomessa on myös tutkittu tuhkan käyttöä komealupiinien torjunnassa. Puutuhka vaikuttaa erityisesti siementen itämisen etenemiseen. Puuntuhkaa (älä käytä rakeutettua tuhkaa) voisikin omilla piha- ja metsämailla kokeilla.

Lue lisää puutuhkan käytöstä tutkimuksesta, joka löytyy tämän linkin takaa

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/69683/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202006033938.pdf>

Lue komealupiinista lisää sivulta <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.38950>

Jättiläiset järjestykseen ja hyötykäyttöön talkoissa käytettiin komealupiinin kukintoja ja lehtiä myös värjäykseen. Seuraavassa pikku juttu lupiinien hyödyntämisestä. Näin kertoo Savonrannan Marttayhdistys ry:n puheenjohtaja Raija Heikkilä pitkäaikaisella kokemuksellaan jättiläisten hyödyntämisestä:

Martanpäivänä 26.7.2022 oli kiva tapahtumapäivä Savonrannalla. Martat tarjosivat torilla kahvia ja muurinpohjalettuja, paikkakunnan ukrainalaiset myivät herkullisia leivonnaisia ja porukalla osallistuttiin Savonlinnan Kolomosen hankkeessa Mirja Nylanderin ohjauksessa haittalajien torjuntaan.

Savonrannan kirkonkylän keskustassa torin liepeillä ja Vuokalan myllymuseon sekä kosken ympäriltä kaivettiin komealupiineja juurineen sekä kitkettiin jättipalsamia. Tähän työhön osallistuivat niin paikkakuntalaiset kuin kesälomalaiset.

Savonrannan Marttayhdistys ry:n puheenjohtaja Raija Heikkilä järjesti torilla värjäysnäytöksen, jossa hän komealupiinin kukilla värjäsi villalankaa. Villalanka on peräisin paikkakunnan Vaahermäen tilan lampaista.

Lankojen värjääminen on mukavaa puuhaa. Oikein lämmittävä villapaita syntyy, kun tietää, mistä lanka on peräisin ja mistä siihen on väri saatu. Komealupiinin kukista saa sinertävää vihreää ja varsista sekä lehdistä vihreää lankaa. Luonnonväreillä värjättyissä langoissa kaikki värit sointuvat hyvin yhteen.

OHJE KOMEALUPIINILLA VÄRJÄYKSEEN

Kerää komealupiininkukkia noin kilo, jos sinulla on villalankaa 100 g. Laita kukat kattilaan ja vähintään kolme litraa vettä. Pese villalangasta lampaan rasva pois. Laita pesty lanka lämpimään veteen noin puoleksi tunniksi, että se kastuu tasaisesti. Kun kattilassa lämpötila on noussut noin 45 asteeseen, lisää kattilaan 10 g alunaa ja 5 g viinikiveä. Nämä tietenkin sekoitetaan ensin pieneen määrään vähintään 45-asteista vettä. Lisää langat kattilaan. Nosta hiljalleen lämpötila 80 asteeseen ja pidä siinä tunti. Voit jättää langat jäähtymään kattilaan tai ottaa ne kattilasta ja jäähdyttää ilmassa. Nopeita lämpötilan muutoksia pitää välttää. Lopuksi huuhtelee langat huolellisesti ja kuivata tasolla varjoisassa paikassa.

Komealupiinin kukista saa kaunista sinertävänvihreää väriä villalankoihin ja puuvillakankaisiin. Kun kukat riivitään pois, niin ne eivät siemennä eivätkä salli komealupiinin lisääntyä.

Vihreänsininen lanka on värjätty komealupiinin kukilla. Oranssiin lankaan väri on saatu verihelttaseitikin jaloista.

JÄTTIPUTKET

Jopa viisimetrisiksi kasvavat jättiputket ovat valloittaneet Itä-Savon metsiköitä, peltujen pientareita ja rantoja. Pahimmillaan ne ovat muodostaneet hehtaarien suuruisia tiheitä kasvustoja, jotka ovat tukahduttaneet alleen muun kasvillisuuden. Eikä tällaisiin ”jättiputkimetsiin” ole asiaa keltavahveroiden kerääjilläkään – ei senkään takia, että jättiputkien kasvineste voi aiheuttaa palovamman kaltaisia, hitaasti paranevia tai pysyviä iho-oireita. Kasvineste voi myös aiheuttaa hengenahdistusta ja allergisia oireita, vaikka vain olisi lähellä kasvustoja. Kaukasiasta ja Lounais-Aasiasta kotoisin olevat jättiputket erottaa esimerkiksi väinönputkista ja karhunputkista juuri niiden suuri koko sekä kukkavarren paksuus, joka jättiputkillalla voi olla jopa 10 cm.

Jättiputket lisääntyvät vain siementen avulla. Pahinta on se, että siemenet säilyvät itävinä maassa useiden vuosien ajan. Yksi yksilö voi levittää yli 80 000 siementä ympäristöönsä. Voittokulun metsiin on mahdollistanut pihapiirin komistuksena pidetty jättiputki ja sitten puutarhajätteen – sitähän kookkaasta ja suurilehtisestä kasvista syntyy paljon – kippaaminen joutomaille ja metsien reunoille. Siemeniä sisältävää maa-ainesta on myös liikkunut maansiirto- ja metsäkoneiden sekä puunkuljetusautojen mukana uusille alueille. Samoin on käynyt, kun siemeniä sisältävää maa-ainesta on siirrelty. Se, että autojen ja työkoneiden pyörissä ja teloissa pääsevät siemenet uusille paikoille levittäytymään on vielä tällä hetkellä ratkaisematon ongelma.

Jättiläiset järjestykseen ja hyödyksi hankkeessa jättiputkia ovat torjuneet asiaan perehtyneet yrittäjät. Toistuvilla niitoilla on poistettu kukintoja ja katkaistu lehtiä – lähdetty näivettämään kasvustoja. Niin kuin muidenkin jättiläisten, niin myös jättiputkien torjunta on pitkäjänteistä työtä. Miia Korhonen on omassa opinnäytetyössään antanut ohjeeksi, että alueilla missä jättiputkia esiintyy, on varauduttava vähintään kahdeksan vuoden torjuntaan. Samassa opinnäytetyössä on myös vertailtu eri torjunta-aineiden tehokkuutta jättiputkien torjunnassa. Sangen mielenkiintoinen havainto oli se, että ruokasoodalla (jauheena) saatiin mädätettyä jättiputkien varret alle kolmessa viikossa eikä uutta kasvua enää noussut. Ruokasoodaa

kaadettiin noin 40 cm korkeudelta katkaistujen kolmen kukkavarren sisään yhteensä 0,5 dl. Harmillista on se, ettei tätä tutkimusta ole jatkettu. Ruokasoodahan ei ole torjunta-aine eikä meillä ole tutkittua tietoa sen vaikutuksista maaperään. Mutta lupaavalta vaikutti tuo tulos!

Opinnäytetyö jättiputkien torjunnasta löytyy täältä

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98923/Korhonen_Miia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ja lisää tietoa jättiputkista täältä <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.41695>

Ja tässä vielä yrittäjämme Minnan Monitoimesta kertoo tämän ja viime kesän jättiputkien torjunnoista:

Ensimmäisessä niitossa 10.7. meni 4 h, toisella kierroksella 16.9. ja 19.9. 3,5 tuntia. Suurin osa heinäkuussa niitetyistä putkista, joissa oli ollut kukinto, olivat kuolleet kokonaan, syksyllä niitettävät olivat selkeästi nuorempia yksilöitä. Saa nähdä miten paljon tuolla alueella alkaa "siemenpankista" itää uutta jatkossa.

Sitten asiaa siitä viime vuonna alkaneeseen urakkaan liittyvästä alueesta:

Niitot 8.7. 3 h ja 19.9. 2 h. Viime vuoteen verrattuna kasvusto oli hiukan hillitympi, tosin ihan uusia yksilöitäkin oli lähtenyt kasvuun. Sellainen huomio, että jos kukinnot niittää pois heinäkuussa, on käytävä tekemässä tarkistus viimeistään kuukauden kuluttua, nyt oli käynyt niin, että muutamaan heinäkuussa niitettyyn kasviin oli kasvanut uuden kukkaputket, joissa siemenet olivat päässeet kehittymään. Osa näistä siemenistä oli nyt päässyt jo varisemaan, mutta suurimman osan sain kerättyä pois.

Heinäkuun niiton aikaan jättiputkissa alkoi olla kukkavarsia. Syyskuun tarkastuskäynnillä havaittiin kukkavarsien kuolleen ja muutamien uusien yksilöiden lähteneen kasvuun. Tällä muutaman hehtaarin alueella työ jatkuu.

KURTTURUUSU

KURTTURUUSUN TUNNISTAMINEN

Tärkeimmät tuntomerkit

Vieraslajit.fi:n sivuilta löytyy paljon tietoa kurtturuususta – niin kuin esimerkiksi yllä oleva kurtturuusun tunnistamista helpottava kuva. Tätä 0,5 – 1,5 metriä korkeaksi kasvavaa ja laajalle maavarsistonsa ansiosta leviävää lajia on alkanut näkyä jo Saimaan rantametsissä. Sinnehän kurtturuusun siemeniä ovat onnistuneet levittämään rastaat ja tilhet.

Suomessa on käynnissä ainakin Helsingissä, Lahdessa ja Turussa kurtturuusun torjuntakokeiluja purppuranahakka -sienen avulla ja tulokset ovat olleet lupaavia. Purppuranahakka -sieni on lehtipuiden lahottaja ja sitä on 2000-luvulla kokeiltu lehtipuiden vesakkojen torjunnassa, myös koneellisesti.

Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että purppuranahakka -sienestä tehdyn torjuntavalmisteen tuloa kannattaa odottaa, niin hyvin sieni on kurtturuusun alasleikattua vartta ja juuristoa lahottanut. Ennen kuin saamme tämän vaihtoehdon käyttöömmä, voimme hyödyntää kurtturuusuja vaikkapa seuraavasti: terälehdistä voi valmistaa ihania kesäjuomia lehtimehujen ja Louhisaaren juoman tapaan. Tai kuivattaa terälehtiä tuoksupusseihin. Myös punaiset, naurismaiset, marjat kannattaa kerätä syksyllä niiden kypsyttyä. Niistä voi tehdä ruusunmarjasosetta tai kuivattaa teeaineeksi ja samalla saa kerättyä siemenet pois niin etteivät rastaat ja tilhet pääse niitä levittämään.

Toki kurtturuusujen alasleikkaaminen tyveä myöten eli näivettäminen on yksi vaihtoehto. Kurtturuusun juurakon kaivaminen puolestaan vaatii tarkkuutta ja sinnikkyyttä, pienikin juuren

palanen riittää uuden kasvuston kasvuun. Katso lisää hyvistä torjuntakeinoista sivulta <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.38815>

JAPANINTATAR

Itä-Aasiasta kotoisin oleva, monivuotinen ja nopeakasvuinen, jopa kolmimetriseksi kasvava japanintatar menestyy monilla kasvupaikoilla. Sen juuristokin voi ulottua peräti kolmen metrin syvyyteen ja tehdä kepposia terassien ja talojen perustuksille. Se pystyy leviämään ja kasvamaan pienistäkin juuren palasista. Torjuntaan kannattaa varautua useamman vuoden ajaksi.

Kasvia voi näivettää ja juurakon kasvuvoimaa heikentää katkaisemalla eli leikkaamalla kasvusto toistuvasti alas. Kesän ensimmäinen katkaisu kannattaa tehdä siinä vaiheessa, kun tatar on pistänyt kaiken elinvoimansa juurakosta varsien ja lehtien kasvattamiseen. Toisin sanottuna heti keskikesällä. Varsien ja lehtien kasvettua täyteen mittaansa alkaa japanintatar vahvistaa juurakkoaan seuraavaa kasvukautta varten eli ennen tätä vaihetta kannattaa ”iskeä”. Kesän ensimmäisen katkaisun jälkeen kannattaa kyllä olla tarkkana napsimassa uusia varsia, etteivät ne pääse antamaan voimaa juurakolle.

Japanintatar ei leviä varsista eikä lehdistä, joten ne voi kompostoida. Mutta juuret ja pienetkin juurenpalaset kannattaa hävittää polttokelpoisen sekajätteen mukana.

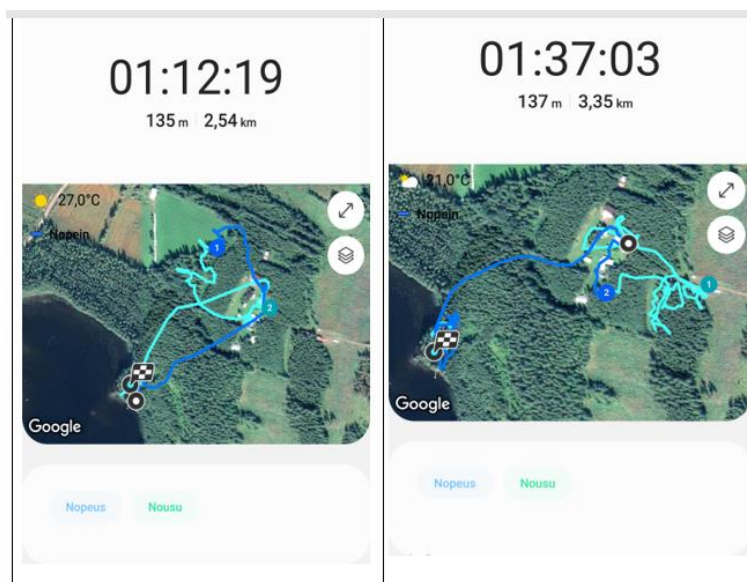
Lisää tietoa japanintatarestä löytyy täältä <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.38240> ja Kaisa Kaurasen opinnäytetyössä on esimerkkejä isokokoisten tatarlajein torjunnasta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/751782/Kauranen_%20Kaisa.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Yksi innokas talkoilijamme, Tiina Pulkkinen, kertoi japanintatarpensaikon järjestykseen laitosta seuraavasti:

”Kertaalleen kesällä leikkasimme Miekkonien vanhan metsän viereisen japanintatarpensaikon Majakkaniemen muuntajakopin läheltä ja toimitimme varsi- ja lehtijätteen Nousialaan. Peittoa sinne ei tullut laitettua; sen teho tatarten kohdalla on kai kuitenkin aika kyseenalainen, kun kasvilla kasvuvoimaa riittää joidenkin katemateriaalien läpikin. Kuulin Luontoturva Ky:n Miia Korhosen neuvoneen, että sinnikäs niitto voisi parhaiten tepsä japanintattareen.”

LISÄÄ TALKOILIJOIDEN KERTOMUKSIA JA KOKEMUKSIA

JÄTTILÄISTEN TORJUNTA ON PITKÄJÄNTEISTÄ TYÖTÄ JA KÄY HYÖTYLIKUNNASTA

Esimerkkejä Jättipalsamien kitkentäkävelyistä Savonrannan Hankavaaran Kankkulan tilan mailla.

Muutaman vuoden jättipalsamien kimpussa talkoillut Juha Timonen kertoo torjuntatyöstä Savonrannalla seuraavasti:

En ole ihan varma vuodesta, mutta kuusi-seitsemän vuotta sitten ystäväpariskunnan käydessä mökillä kyläilemässä heidän rouva tunnisti autosta käsin että ”teilläkin täällä näköjään tuota jättipalsamia...” Minä, että mitä??

Siitä alkoi perehtyminen tuohon pirulliseen tulokkaaseen.

Kylällä oli niin kuin joku ”rva Sairanen”, joka aikoinaan myi tätä ”paukkukukkaa” ja sitä hän olikin jokaisen pihan perennapenkissä roiskuttelemassa siemeniään ympäristöön. Eihän mitään, jos ja niin kauan kuin pihojen ympäristön niityt ajettiin joka kesä latoon ja karjan ruoaksi. Kasvi ei päässyt leviämään metsiin. Kankkulan tilan osalta olen pähkäillyt, että tilanne muuttui, kun edesmennyt äitini luovutti sukupolvenvaihdoksella tilan velipojalle ja hän pisti pellot metsiksi. Ensin ajettiin katopillarilla ruokamulta pelloilta raunioiden viereen kasalle ja myytiin maanparannusaineeksi ympäri kyliä.

Tuossa maansiirrossa kaiketi jättipalsamin siemenet siirtyivät mukana. Pelloilta aikojen saatossa reunustoille kasatut kivirauniot ovat sille oikein otollinen kasvupaikka. Siellä se sai rauhassa lisääntyä. Kunnes minutkin herätettiin torjuntaan kaverin vaimon toimesta.

Siitä lähtien olen raunioita kolunnut kitkien ja niittäen. Alkuun kasvusto Kankkulanmäen pahimmilla paikoilla oli kolmimetristä ja niin tiuhaa, ettei kitkemällä mahtanut mitään. Oli otettava raivaussaha avuksi, että pärjäsi. Vaarallistakin homma oli kivikossa horjuessa!

Ensimmäiset viisi vuotta laskeskelin käyttäneeni työtunteina viikon per kesä torjuntaan. Niitin kasvustot alkuun vain nurin. Vähitellen pääsin siihen tilanteeseen, että kitkin kasvit kiville kuivumaan. Yleensä oli helvetillinen heinäkuun helle, että työtä pystyi tekemään vain jokusen tunnin-puolitoista kerrallaan. Tuossa ylhäällä on esimerkkejä kertakeikoista.

Oma vaimo oli muutaman ensimmäisen kesän apuna. Muita talkoolaisia en kyselyistäni huolimatta mukana saanut innostettua. Velipoika metsää raivatessaan toki kitki mitä pystyi ja löysi.

Tälle kesälle tilanne Kankkulassa on jo sillä lailla rauhoittunut, että selviydyin yksin kiertämällä tilukset kolmisen kertaa. Kitkettyjen kasvien määrä on pudonnut arviolta alle tuhanteen per kesä. Vaatii kuitenkin vielä jatkuvaa tarkkailua, koska yksikin kasvi jos nousee siementämään, koko työ on ollut turhaa. Jos henki pihisee, niin valvon kyllä jatkossakin mökkini ympäristön ja muitakin alueita kuntoni mukaan. Tien 474 ja Hankavaarantien risteuksen tila, Kuusenaho, on yksi paha esiintymä. Sielläkin entisen anoppini puutarhasta karannut ja pyrkii leviämään teiden yli. Tämä kohde vaatisi kyllä enemmän väkeä, koska kasvi on levinnyt laajalle metsiin.

Hankavaaralle rakensivat uuden sähkölinjan, jossa Elenia Oy oli urakoitsijana. Nämä levittelivät koneillaan siemenpankkeja, eikä torjunta niin kuin kuulu heille vaan maanomistajille. Soitin nimittäin heidän vastaavalleen edellisessä. Otin ja laitoin ELY:n asianomaiseen nettisivustoonkin ilmoituksen jättipalsamiesiintymästä. Eipä ole aiheuttanut minkäänlaisia erikoistoimia. Niittävät tienvarren heinikot normaalisti. Sekin auttaa, mutta on riittämätöntä. Eivät ylety kuin metrin-pari tiestä.

Olen huomannut sellaistaikin, että metsäkoneet ja puita hakevat rekat ovat pahoja siemenpankkien levittäjiä. Niille olisi saatava säännöt, että pesevät koneensa ennen kuin siirtävät tilalta toiselle!

Tottakai vähäinenkin torjuntatyö kannattaa. On ollut ilo seurata, että entiset rauniokasvi ovat palanneet aiemmin pelkkää jättistä kasvaneille peltoraunioille. Vattupensaat, maitohorsma, nokkonen ym.

Paha vaan, että niiden seasta juuri ne viimeiset palsaminperkeleet kurkistelevat ja piilottelevat minua! Tarkkana oltava!

Hankin juuri uudet silmälasit, löydän teidät kyllä!

Taistelu olisi ehkä jo voitettukin, mutta vuonna 2020 toukokuussa tuli jarrua, kun sydämeeni tehtiin yhden suonen pallolaajennus. Sinä kesänä piti ottaa lenkit löysemmin ja kasvustot tietenkin kiihtyivät.

Ensi kesänä taas kimppuun jos vain henki pihisee! Minä aloitan vasta kun alkavat kukkia. Aiemmin tunnistaminen heinikosta on liki mahdotonta.

Kiitos avusta ja osanotosta! Oli ilo tehdä torjuntatyötä kirkonkylän talkoissa. Harmitti kun vain osa saatiin käytyä läpi. Uuden kosken penkka Myllyn lähellä on hyvä kohde ensi kesälle!

TALKOOT HÖYSTETTYNÄ KASSILLISELLA MAATUNUTTA HEVOSENLANTAA

JÄTTILÄISET KORTIN

JÄTTIPALSAMITALKOOT TIHVIILLÄ

6.8.2022 KLO 11:00 – 15:00
TIHVINTIE 106, 58430 KULENNOINEN

HÖYSTETTY PONITALUTUSRATSASTUKSELLA JA KASSILLISELLA MAATUNUTTA HEVOSENLANTAA

Tule lapsesi kanssa maaseututalkoisiin. Auta koivikkoon ja pelloille karanneen jättipalsamin kittemisessä ja anna lapsellesi mahdollisuus ponitalutusratsastukseen edulliseen kahden euron hintaan. Veeraa, terapiatyössä ja ratsastuskoulussa koulutunutta ponia taluttaa talon tytär Inka. Varaudu myös rapsutteluita rrrrakastavaan Mikki-koiraan. Halutessasi saat mukaasi hevosien turvelantaa puutarhaasi virkistämään (ota oma sankko tai muovipussi mukaan).

Laita päälle säänmukainen vaatetus, työhanskat käteen ja jalkaan kumpparit. Jos sinulla ei ole työhanskoja, niin talkoohanskoja löytyy. Hei, voit tulla viettämään mukavaa maaseutupäivää myös ilman lapsia!

Tallin yllisillä tarjottavan pienen suolaisen purtavien riittävyyden varmistamiseksi ilmoittaudu 5.8.2022 klo 12:00 mennessä:
mirja.nylander@kolomonen.fi

Tervetuloa, seuraa tieltä no14 kylttiä:

SAVOLAN SEURUN KOLMONEN RY **3**   Elinkaari-, ikä- ja ympäristökeskus RANTASALMI Sulkava Enonkoski
Rikasta Salmaan saaristoaluetta

Tihviin kylällä järjestäytyvät jättipalsamitalkoot pikaisella aikataululla. Hevoshaasta lähimetsiin, pelloille ja kylätien varrelle levinnyt jättipalsami piti laittaa järjestykseen ja saada innostettua ihmisiä mukaan. Aitanrappusilla ajatusnystyröitä hieromalla syntyi Tihviin jättipalsamitalkoot

höystettynä poniratsastuksella ja kassillisella hevosenlanta. Talkoiden synnystä ja talkoista kertoo hevostilan emäntä, Päivi Pesonen, seuraavasti:

”Olin jossain nähnyt aiemmin keväällä ilmoituksen, että haitallisten vieraslajien esiintymiä (jättipalsami) voisi ilmoittaa johonkin. En muistanut mihin, enkä fb-kyselystä huolimatta saanut vastausta. Sitten ihan muun asian yhteydessä näin fb:ssä juttua vieraslajien torjunnasta. Laitoin sähköpostia jutussa esiintyneeseen tahoon (Järjestöalo Kolomonen ja Mirja Nylander) ja yllätykseni sain vastauksen heti. Sovimme Mirjan kanssa tapaamisen pikaisella aikataululla ja Mirja tuli katsomaan jättipalsami esiintymää. Esiintymä oli iso ja päässyt viimeisen vuoden aikana valloittamaan jo viljelyalueita ja uhkasi tulla pihapiiriin. Tapaaminen kesti vajaa tunnin, jonka aikana kartoitimme esiintymän sekä pikasuunnittelimme talkoopäivän. Talkoopäivästä oli ennakoon pieni lehtijuttu paikallisessa lehdessä. Olimme varanneet talkoolaisille mehua ja pizzaa, sekä ponin, jos tulisi lapsia paikalle. Ei ollut ponille käyttöä, mutta talkoot keräsivät kyläyhteisön koolle ja iloisesti tuhosimme jättipalsamia muutaman tunnin ajan. Päivän päätteeksi kokoonnuimme tallinvintille nauttimaan tarjoiluista sekä juttelemaan kylän historiasta ja vähän tulevaisuudestakin. Hauska päivä, mikä kokosi kylän yhteen.”

Ja ensimmäistä kertaa vieraslajitalkoissa mukana ollut Anna-Maria Leskinen kertoo näin:

”Elokuun alussa lähdin Metsämentorini Mirjan kanssa elämäni ensimmäisiin haitallisten vieraslajien torjuntatalkoisiin. En oikein tiennyt mistä on kyse, paitsi että kumisaappaat ovat asialliset jalkineet. Maatilan ystävällinen vieraanvarainen isäntäväki, tilan eläimet ja Lahja mummi tallin ylisillä heinäpaalien ympäröimänä, kotonaleivottuja herkkuja tarjoilemassa, tekivät heti vaikutuksen.

Varsinainen herätys olikin sitten tämä pääasia, jättipalsami. Näin omin silmin, miten kasvi oli vallannut jo ison osan pihapiiriä ja pitkälti läheisen pellon reunan. Tien vierusta oli kasvin kansoittama ja rinnettä pitkin matka oli jo jatkunut metsään.

Ensimmäiseltä talkookeikalta jäi kyllä hyvä mieli siitä, että iloista yhteisöllisyyttä ja pyyteetöntä talkoohenkeä vielä löytyy. Mieltä jäi kaivertamaan kysymys, uhkaako jättipalsamin maanvaltaus alueella jo elinkeinoja. Ja ajatus, ettei tilanne tule korjaantumaan itseksensä. Loppukesästä sain osallistua talkoisiin Tihvillä ja Oravissa ja sen lisäksi talkoilimme ystävien ja sukulaisten pihalla ja mökkitienvarsilla. Kipinä syttyi. Ensi kesänä jatketaan.”

Kuvassa Tihviin talkoilijat lopputunnelmissa hevostallin ylisillä.

NUORET MUKAAN JÄTTILÄISTEN TORJUNTAAN JA TALKOOPERINNETTÄ JATKAMAAN

On tärkeää saada nuoria mukaan työn touhuun ja näkemään oman työn tulokset. Seuraavassa esimerkki viisi vuotta kestäneestä arvokkaasta työstä, jossa kylän koulu ja koululaiset on saatu mukaan pitämään arvokkaita kulttuuri- ja perinnemaisemia yllä.

Arja-Riitta Repo, Lohikosken maa- ja kotitalousseura ry:stä Sulkavalta kertoo seuraavasti:

Lohikosken maa- ja kotitalousseura ry on viiden vuoden ajan järjestänyt jättipalsamin kitkemistalkoita Lohikosken historiallisesti arvokkaan myllyn ympäristössä. Saimme idean kutsua myös koululaiset talkoisiin ja opettelemaan vieraslajeja. Koulumme opettajat olivat myönteisiä ja nyt syksyisin, koulun aloitus viikolla, olemme kitkeneet perinteisesti aamupäivällä koululaisten kanssa palsameita jo viiden vuoden ajan.

Ja niin kuin talkooperinteeseen kuuluu, on maa- ja kotitalousseura tarjonnut retkievää kitkennän päätteeksi.

Iltapäivällä on koululaisilla ollut myllyllä suunnistusta, pihaleikkejä ja muuta omaa ohjelmaa. Vuonna 2022 koululaiset tutustuivat myllyn 100-vuotis historia näyttelyyn ja jauhatukseen, kun mylly 100-vuotis juhliin saatiin kuntoon.

Hienointa on ollut se, että lapset ovat pystyneet seuraamaan onko kitkemisestä hyötyä ja vähenevätkö palsamit oikeasti.

Olemme joka syksy saaneet kitketyksi noin 20 jätesäkkiä ja nyt tänä vuonna olimme jo levittäytyneet paljon laajemmalle alueelle metsään karanneen palsamin perässä; koska myllyn piha alueilla ei enää ollut paljon palsameita.

Haluan uskoa, että näillä talkoilla lapset havainnoivat myös kotiensa pihapiireistä palsamikasvustoja ja kertovat kotona vieraslajeista.

Yhteistyössä on voimaa! Lisäksi monelle Maa- ja kotitalousseuran jäsenelle tulevat opet ja koulukkaatkin tutuiksi. Iäkkäimmillä ei kaikilla ole kontaktia koululaisiin ja heidän perheisiinsä.

Toki talkoot vaativat järjestelyä, mutta ovat vaivan arvoisia tapahtumia. On erilaisia sopimisia, ilmoitusten tekemistä, jättesäkkien varaamista ja eväiden valmistusta. Kitketyt jättipalsamit on sitten yleensä poltettu kylän kekrikokossa syksymmällä.

Olemme saaneet Etelä-Savon Maa ja kotitalousnaisten vuoden maisemateko palkinnon 2019 Yhdessä Lohilahden koulun kanssa. Aiheena oli vieraslajien torjunta.

LAMPAAT JÄTTILÄISTEN KIMPUSSA ELI TALKOILEMASSA PERINNEMAISEMAA KUNTOON

Haukiniemen kylällä, Oravissa, Ritva ja Olli Loikkanen kertoivat keväällä 2022 iän jo painavan niin, että vanhaan hakaan ja kylämaisemaan levinneen jättipalsamin kitkeminen aiempien vuosien tapaan ei enää niin vain onnistunut. Kitkettävää oli kuitenkin reilun hehtaarin kokoinen ja osin kivikkoinenkin alue. Tutustuttuaan muualla saatuihin kokemuksiin lampaiden käytöstä haitallisten vieraslajien torjunnassa Loikkaset innostivat naapurit mukaan ja niin käynnistyi ”kesätyöntekijöiden” etsintä sekä aitatarpeiden metsästys ja aitauksen toteutus kaikkine kiemuroineen. Seuraavassa Ritva ja Olli Loikkanen kertovat kokemuksiaan lampaiden kanssa touhuamisesta:

Haukiniemen kylällä jättipalsamikasvustot ovat levittäytyneet kolmen tilan (Saunisto, Taskinen ja Loikkanen) haka-alueen ja jääkiekkokaukalon ympäristöön.

Talkoilla pystytimme Jussi Pesoselta (lammastilallinen naapurista) saamaamme lammassaitaa ja lampuri Simo Havia kuljetti paikalle viisi lammasta. Sitten vain odotimme miten Lyyli, Bertta, Domino, Kaakao ja Suklaa toteuttavat tehtävänsä hävittää palsamia.

Niitimme aidan alusia useaan kertaan, etteivät kasvustot heikentäisi aidassa kulkevaa virtaa. Lammaille riitti ravinnoksi vihreät kasvit ja puiden lehdet. Raikasta vettä pidettiin saatavana jatkuvasti. Lisäravinteet ja nuolukivi olivat myös ruokinnan osana. Lampaiden erikoisherkkua olivat kauran jyvät ja niitä annettiin useasti päivän aikana.

Päivä päivältä Lyyli, Bertta, Domino, Kaakao ja Suklaa laajensivat laidunalueettaan ja söivät kasvustoa ahkerasti. Kolmen kuukauden aikana suurin osa balsamiesiintymästä oli poissa. Tosin ahkerat talkoolaiset auttoivat lampaita kitkemällä kasveja yhtenä päivänä.

Paljon jäi vielä seuraaville vuosille tuhottavaa, mutta laiduntaminen osoittautui toimivaksi torjuntakeinoksi. Lampaita on tarkoitus vuokrata myös ensi kesänä. ”Pikot” niin kuin Olli niitä nimitti, osoittautuivat erittäin ihmisrakkaiksi. Ne halusivat rapsutuksia ja halauksia niin paljon kun vain oli tarjolla. Luopuminen ”ystävistä” olikin vähän haikeaa mutta odotamme innolla ensi kesää, kun jälleen tapaamme ja toteutamme yhteistä projektia.

Alla olevassa kuvaparissa näkyy haka-aluetta kesän alussa ja lopussa lampaiden talkoilun jäljiltä.

Vielä kesän kokemuksista yhteenvetona voisi todeta, että lampaiden käyttöä harkitsevan kannattaa keskustella lampaita vuokraavan lampurin kanssa tarkoin siitä, mikä on sopivan kokoinen ala lampaiden laitumeksi. Joillakin lampureilla on yleissuositus, että hehtaarin suuruiselta alueelta riittää syötävää kymmenelle lampaalle. Hyvä on myös muistaa myös, että tämäkin torjuntavaihtoehto vaatii työtä - kuten aidan pystytys ja sen hoito. Lampaille on myös huolehdittava puhdas juomavesi ja laidunajan kivennäiset suolakivineen. Niin ja mikäli laitumella ei ole suojametsää on rakennettava katos, jotta lampaat pääsevät sateelta suojaan ja helteisinä päivinä varjoon.

LISÄÄ JÄTTILÄISTEN HYÖTYKÄYTTÖÄ – VÄRJÄYKSIÄ JA KOKEILUJA

Etelä-Savon vuoden kyläksi vuonna 2012 valitussa Anttolassa asustaa reipasotteisia ja toimeliaista ihmisiä. Nousulan kylätalo on kunnostettu ja pidetään yllä talkoilla, läheisen Kallunmäen kirkkotarhaa on kunnostettu ja jättipalsamia on usea kyläläinen pistänyt järjestykseen. Kesän monien yhteisten talkoiden seurauksena kylätalolle saatiin myös jättipalsamien keruulaatikko Kerimäen pajan – Savonlinnan työllisyyspalveluiden - valmistamana. Vinkkinä, että keruulaatikat toimivat hyvin myös omien kasvijätteiden keruulaatikoina!

Arja Pitko, Silvola-Anttolan maaseutunaiset ry:stä kertoo kesän talkoista näin:

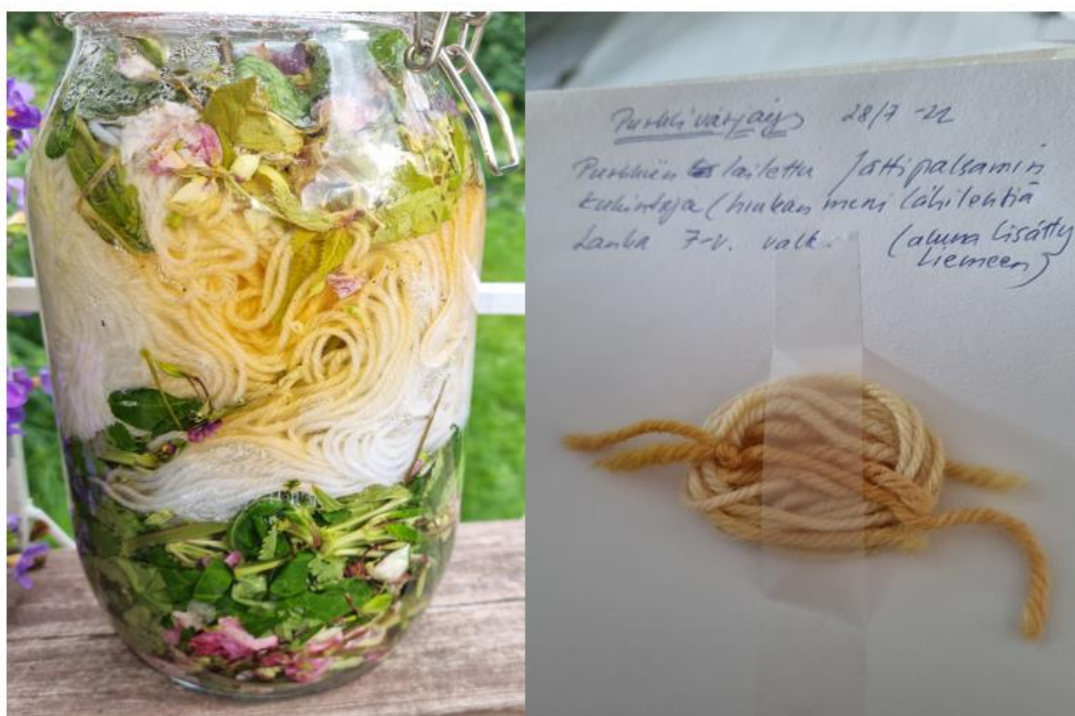
”Tuukka Suomalainen oli alullepanija asiassa. Otti yhteyttä minuun ja sovin hänen kanssa että Kylätalo Nousula tarjoaa talkookahvit ekalla kokoontumisella. Tuukka otti myös yhteyttä maaseutunaisiin pj. Marita Pesosen kautta. Maaseutunaisissa on ollut tarmokas jättisten kerääjä Tuula Laamanen yhdessä tyttärensä kanssa. Tuula on saanut myös naapurin Maarit Heinosen innostumaan keräämisestä. Raija Huttunen, Päivi Hirvonen, niin kuin myös minä innostuimme tämän projektin myötä keruuseen. Sairasen Vesa oli Tuukan kutsumana tullut Kylätalon edustajana keruuseen.

Toisella kerralla houkuttelin maaseutunaiset tarjoamaan talkookahvit. Marita järjesti silloin kahvituksen. Keräsimme myös ilman kahvitustakin. Tuula oli, joka meidät sai innostumaan. Hauskaahan homma oli. Oliko se, että oli tekemisen meininki porukassa vai se, että yhdessä tehtiin...”

Myös Anttolan suunnalla mietittiin jättiläisten hyötykäyttöä ja yhden Nousulan kylätalon ympäristössä pidettyjen talkoiden jälkeen Marita Pesonen, Anttola-Silvola maaseutunaiset ry:n puheenjohtaja kokeili villalankojen purkkivärjäystä seuraavalla ohjeella:

OHJE PURKKIVÄRJÄYKSEEN

Olen tehnyt vyyhdin langasta (7 veikka), jonka kastelen. Laitan purkkiin värjäyskasveja alle, väliin, päälle ja langan ympäri. Päälle kaadetaan 60 asteinen vesi ja alunaa lisään 10% langan määrästä. Alunan sekoitan lämpimään veteen ja kaadan purkkiin. Kun purkki on puolillaan vettä, laitetaan purkin kansi kiinni. Annetaan olla 3- 4 vk purkissa muhmassa, mielellään auringossa. Huuhdellaan ja olen lopuksi pitänyt värjättyä lankaa etikka-vesi seoksessa 10 min.

Jättipalsami alkaa värjätä lankaa heti ensimmäisen vuorokauden jälkeen. Lopputuloksena kauniin kellertävää lankaa.

JÄRJESTÄISINKÖ HYVINVOINTITALKOOT

Suomalaiseen kansanperinteeseen kuuluu töiden tekeminen yhdessä, talkoilla. Talkoilla on kunnostettu kylätaloja ja myllyjä, tehty ystävän tai taloyhtiön pihatyöt, koottu rakenteita musiikkitapahtumiin, paistettu muurinpohjalettuja sadonkorjuujuhilla ja kitketty jättipalsameita arvokkaista perinnemaisemista sekä kaivettu komealupiineja puistikoista. Sen tiedämme, että talkoot ovat oiva yhteisöllisyyden luoja ja ylläpitäjä. Talkoilla myös välitetään mallia lapsille ja nuorille muiden auttamisesta ja ryhdikkäästä työn tekemisestä sekä näistä kumpuavasta hyvästä olost ja ilosta. Palkkioksi talkoilla tehdystä työstä on talkoiden järjestäjä perinteisesti tarjonnut maukasta ruokaa.

Talkoiden järjestäjille on VieKas LIFE -hankkeessa tehty oiva opas vieraskasvitalkoiden järjestämiseen ja se löytyy osoitteesta

https://www.sll.fi/app/uploads/2021/03/12032021_VieKas-LIFE-SLL-talkoo_opas_final_versio2.pdf

Jättiläiset järjestykseen ja hyödyksi -hankkeessa testasimme myös työhyvinvointipäivän järjestämistä jättiläisteemalla. TYHY-talkoilut pitivät sisällään talkoilijan alku- ja loppuverryttelyt, työvälineiden ja niiden hoidon esittelyn, ihoöljyn sekä jalkahauteen tekovinkit

ja juomatauolla tarjottavaa metsävettä. Luonnollisesti työn touhun lomassa kävimme läpi kuinka jättiläiset vaikuttavat Suomen luontoon. Tällaisilla TYHY-talkoilla autoimme taloyhtiön asukkaita eteenpäin ja saimme puistomaista metsikköä kuntoon. Hyvä mieli tuli myös vielä paljon jälkikäteen – saimme viestiä syksyllä, että entiseen kielometsään oli alkanut kieloja nousta! Tässä esimerkki ohjelmasta.

**JÄTTILÄISET
KURIIN!**

VIRKISTYS JA TYHY TALKOILUT

Talkoilijan alkuverryttely
Työvälineiden ja niiden hoidon esittely
Inisijöitä varten ihoöljyn tekovinkki
Rynnistys jättiläisten kimppuun
Kaivuuta, kitkemistä ja touhua
Juomatauolla metsävettä
Talkoilijan jalkahaudevinkki
Hyvänolon loppuverryttely

Pistä päälle rennot, työn touhua kestävät ulkoiluvaatteet ja
jalkoihin kumpparit sekä käsiin kitkemistä pelkäämättömät
työhanskat. Sadesään sattuessa sadevarustus päälle. Jos sataa
niin opettelemme auringonpaistetanssin.

www.kolomonen.fi
Jättiläiset kuriin 2 -hanke

SAVOLANNAAN SEULUN
KOLOMONEN RY **3** Savonlinna Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus **RANTASALMI** puusto - kylvä - kasvat - opita **Sulkava** **Enonkoski** Rikasta Saimaan saaristoa elämää

KIITOKSET

Jättiläiset järjestykseen ja hyödyksi -hankkeessa pääsimme kokeilemaan erilaisia talkoita ja saimme koottua talkoilijoiden kokemuksia ja vinkkejä Kainuun ELY-keskuksen sekä Enonkosken, Rantasalmen ja Sulkavan kuntien ja Savonlinnan kaupungin rahoituksen turvin. Kiitokset siitä.

Lämpimät kiitokset myös kaikille talkoilijoille ja kokemuksiinsa jakaneille!

